

Vers. 22. 22. SICUT UMBRA CUM DECLINAT, ABLATUS SUM ET EXCUSsus SUM SICUT LOCUSTÆ.

Hæc pertinent ad comprehensionem Domini, quæ facta est post orationem in orto. Comparat vero Propheta comprehensionem umbræ deficienti, quoniam umbra sine ullo strepitu deficit, et maximo cum silentio. Sic enim et Dominus avulsus est a discipulis, et captivus ductus, imo etiam ad varia tribunalia, et ad ipsam Crucem adductus sine murmure, sine resistentia, sine defensione. « Sicut umbra, inquit, cum declinat, ablatum sum, » id est, ablatum sum a comitatu discipulorum ad tribunal Caiphæ, Pilati et Herodis eo silentio, quo declinans umbra deficere solet. « Et excussus sum, » id est, jactatus ab uno tribunali ad aliud, « sicut locustæ, » vilissima scilicet animalia, a vento jactati solent ab uno loco ad alium. S. Augustinus priorem partem versiculi refert ad Christum in persona propria, posteriorem ad Christum in persona discipulorum. Ille enim ablatum est, sicut umbra, illi excussi velut locustæ.

Vers. 23. 23. GENUA MEA INFIRMATA SUNT A JEJUNIO, ET CARO MEA IMMUTATA EST PROPTER OLEUM.

Hic videtur describi debilitas Christi ex jejuniis, adjuncta vigilia, et labore illius noctis et sequentis diei, quo passio peracta est: quamvis etiam toto vite tempore Dominum frequentissime jejunasse credendum sit. « Genua mea, inquit, infirmata, » id est debilitata « sunt a jejuniis, et caro mea immutata, » id est, macie et pallore confecta apparuit « propter oleum, » id est, propter pinguedinem suam amissam. In hebreo clarius habetur, *caro mea immutata est* מִשֵּׁן, id est, a pinguedine, id est, ex pingui macilentia reddita est. Varie hic locus ab aliis explicatur; sed hæc nobis explicatio literalis maxime visa est.

Vers. 24. 24. ET EGO FACTUS SUM OPPROBRIUM ILLIS, VIDERUNT ME ET MOVERUNT CAPITA SUA.

Hic concludit passionem: nam post illam summam debilitatem, factus est Dominus opprobrium Judæis, cum eum in medio latronum crucifixum viderunt, et viso eo moverunt capita sua, stantes ante crucem et dicentes: « Vah! qui destruis templum Dei, » etc. *Matth. xxvii.*

Vers. 25. 25. ANIUMA ME, DOMINE DEUS MEUS, SALVUM ME FAC SECUNDUM MISERICORDIAM TUAM.

Precatur Dominus de corpore exiens auxilium Patris ad celerem resurrectionem, ut diximus in explicatione *Psalm. xxi et lxxviii*, et simul precatur corpori suo mystico, id est, Ecclesie, veram salutem corporis et anime.

Vers. 26. 26. ET SCIANT, QUIA MANUS TUA HÆC, ET TU, DOMINE, FECISTI EAM.

Ne putarent homines Christum ad passionem et

mortem ignominiam plenam invitum pervenisse, et ne jactarent Judæi se potentia sua in Christum prævaluisse, admonet Propheta in persona Christi, hoc totum a Deo factum esse, juxta illud *S. Petri Act. ii*: « Deus, qui præauntyavit per os omnium Prophetarum, implevit sic. » At igitur: « Et sciant » homines omnes, ac presertim Judæi, « quia manus tua hæc, » id est, quia hæc res, hæc passio, hæc mors mea, a manu tua, hoc est, voluntate et potestate tua processit. « Et tu, Domine, fecisti eam. » Neque enim potuissent Judæi aut Gentes Christo prævalere, eumque affligere et occidere, nisi Deus voluisset. Neque tamen excusantur a gravissima culpa, qui Christum occiderunt, quasi voluntatem Dei adimpleverint; ipsi enim non voluntatem Dei, sed odium cordis sui implere voluerunt: Deus autem mala eorum voluntate, quam ipse non fecerat, usus est ad mundum redimendum per obedientiam et charitatem, patientiam et humilitatem unius sui. S. Augustinus per *manum Dei*, hoc loco intelligit Christum, quem Deus fecisse dicitur, quia humanitatem ejus fecit. Alii per *manum Dei* intelligunt potentiam Dei, sed per particulas illas, *hæc et eam*, intelligunt salutem. Sed nos Theodoretum secuti sumus, cujus expositio maxime literalis nobis visa est.

Vers. 27. 27. MALEDICENT ILLI, ET TU BENEDICES; QUI INSURGUNT IN ME, CONFUNDANTUR, SERVUS AUTEM TUUS LETABITUR.

Persecutores, ignorantes hæc quæ dicta sunt, « maledicent mihi » et Ecclesie meæ: ut revera usque ad hanc diem Judæi blasphemare et maledicere pergunt; sed « tu benedices, » non solum mihi, me glorificando et exaltando ad dexteram tuam, sed etiam propter me benedices omnes gentes, eas per fidem et baptismum in filios adoptando. Ex quo fiet ut illi, qui me persequuntur et mihi maledicunt, tandem « confundantur: servus autem tuus, » ego et fratres mei letitia sempiterna fruamur.

Vers. 28. 28. INDUANrUR, QUI DETRAHUNT MIHI PUDORE, ET OPERIANrUR SICUT DIPLOIDE CONFUSIONE SUA.

Confirmat quod dixit, et per modum imprecationis prædicit omnes Christi et Ecclesie adversarios tandem cooperiendos confusione et pudore, instar vestimenti duplicis undique hominem operientis. Quod quidem in die judicii omnino implebitur. Vox hebraica כְּפֵלִים significat vestem amplam et honorificam, qualis erat tunica sacerdotalis, quæ describitur *Exod. xxviii*. Sed Septuaginta Interpretes verterunt διπλοῖδης, vel quia vestis erat tam ampla et longa, ut duplicari posset; vel quia revera ea vox significat vestem suffultam alia veste, ac per hoc duplicem, ut sunt apud nos vestes perniultæ. Sensus autem est confusione damnatorum in novissimo die fore maximam, ita ut pleni sint futuri erubescuntia et pu-

Judei
cur gra-
viter
peccave-
runt
Christum
hoc loco
de?

dore. Et certe, quæ major confusio cogitari potest quam ingratitude, insipientiam aliaque vitia damnatorum in teatro mundi totius, coram angelis et hominibus, qui ab initio sæculi fuerunt, apertissime detegi?

Vers. 29. 29. CONFITEBOR DOMINO NIMIS IN ORE MEO, ET IN MEDIO MULTITORUM LAUDABO EUM.

Hoc opponitur confusio impiorum. Illi enim præ confusione obmutescunt: Christus autem et electi ejus « confitebuntur laudes Deo, nimis in ore suo, » id est, magno clamore magnoque jubilationis affectu, idque in medio multorum, in teatro orbis terrarum in die judicii, et postea in teatro celestis Jerusalem in æternum.

Vers. 30. 30. QUIA ASTITIT A DEXTRIS PAUPERIS, UT SALVAM FACERET A PERSEQUENTIBUS ANIMAM MEAM.

Hæc est ratio tantæ confessionis et laudis, quoniam Deus auxilio suo « astitit a dextris pauperis Christi, » et populi ejus, « ut salvaret a persecuentibus Judæis, » vitam temporalem Christi, quod factum est per celerem resurrectionem, et a persecuentibus tum hominibus, tum demonibus, vitam æternam electorum ejus. In hebreo est מִשְׁפָּטֵי מִשְׁפָּטֵי *missophete*, id est, a *judicibus*, pro eo

quod nos habemus, a *persequentibus*, et quidem quod attinet ad Christum, præcipui persecutores Christi fuerunt Caiphæ et Pilatus, qui Christum morti adjudicaverunt. Sed sapientia Dei astitit Christo, tanquam optimus patronus; et sententiam iniquam revocari fecit a divina potentia, quæ Christum ad vitam revocavit. Quod vero atinet ad Ecclesiam, iudices qui persequerentur Ecclesiam, erant tum imperatores et reges, ac magistratus paganorum, qui multa millia sanctorum martyrum morti adjudicaverunt; tum præcipue demones, qui sententiam Dei in genus humanum latam proferebant, et ex illa genus humanum morti æternæ adjudicabant: sed astitit advocatus potentissimus Christus, « qui tulit de medio chirographum, quod erat contrarium nobis, illudque delevit et affixit cruci, » et pauperum animas salvas fecit, ut scribit Apostolus ad *Coloss. ii*. Hic illud annotandum est, Deum assistere a *dextris pauperum*, id est, eorum qui agnoscunt pauperitatem suam, debilitatem videlicet virium suarum, et ideo assidue pulsant ad ostium Dei, qui dives est in misericordia. Item a *dextris pauperis*, id est, eorum qui exerunt affectum rerum omnium creaturarum, et spiritu pauperes effecti in solo Deo divitias suas posuerunt.

V. v. — 1. *Psalmus David.*

Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis:

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

2. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, et non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

5. Dominus a dextris tuis: confregit in die iræ suæ reges.

6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.

7. De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

Argumentum. — Regis Messie celebrantur majestas, potentia et victoria bellorum. Expugnato a Davidicis copiis Hierosolymorum castello factum esse carmen videtur. Strophæ duæ: vers. 1-4, Dei Filio narrat vates, quæ ejus

V. s. h. — *David Canticum [h. Psalmus].*

Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Virgam [h. *baculum*] fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tuæ in montibus [h. *splendoribus*] sanctis: Quasi de vulva oriatur tibi ros adolescentiæ tuæ.

Juravit Dominus, et non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

Dominus ad dexteram tuam [al. a *dextera tua*], percussit in die furoris sui reges.

Judicabit in gentibus, implevit [h. *cadaveribus*] valles, percutiet caput in terra multa.

De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

causa facturus sit Pater; vers. 2-7. Patri narrat Filii preclare facta. De Messia cani Psalmum arguunt, 4° tum loca Novi Test. *Matth.* xxii, 41-46; *Marc.* xii, 35-37; *Luc.* xx, 41-44; *Act.* ii, 34; vii, 55-56; *I Petr.* ii, 22; *Rom.* viii, 34; *I Corinth.* xv, 24 seqq.; *Ephes.* i, 20-22; *Philipp.* ii, 9-11; *Hebr.* i, 3, 13, 14; viii, 1, x, 12-13; tum SS. PP. omnes; 2. tum rationes intrinsecæ: a) quod regem, de quo agitur, *Dominum suum* ipse Davides vocat; b) quod eum Jova a dextris suis sedere jubet; c) quod populus ejus ornamentis sanctis indutus sistitur; d) quod dicitur *sacerdos*; e) et quidem *in æternum*. Argumentis intrinsecis rationaliste respondent, primo quidem, vel non a Davide scriptum esse carmen, sed in Davidem ab alio eo tempore factum, vel Davidem ut poetam de se ut rege ita potuisse loqui; secundo, locutionem *sedere ad dexteram Jovæ*, i. e. ubi ejus auctoritate et potentia: sic etiam vicarii veterum Arabum regum in concessa ad dexteram regis locum tenebant; tertio, *ornamentis sanctis*, i. e. ornata festo, eos decenti, qui Jova duco proficiuntur ad bellum; quarto, coll. II *Som.* vi (Cf. *Zach.* vi, 13), tum *I Reg.* viii; II *Reg.* xii, 4 seqq.; xviii, 4 seqq.; xxiii, 1 seqq.; *Ps.* cv, 15; quinto, *in æternum* sepe de vita tempore, sapientiam etiam de minoris ambitu spatio, quam de eternitate metaphysica in Script. accipi. Maurer: « Duorum stropharum est Psalmus (1-3, 4-7), quarum utraque incipit a dicto quodam Jovæ, utraque regem Jovæ auspiciis hostes omnes prostratum esse dicit. »

1. Davidis carmen.

Effatum Jovæ ad Dominum meum :

« Sede ad dexteram meam,
usque dum posuero hostes tuos scabellum pedibus tuis. »

2. Baculum potentiae tuæ emittet (profundet) Jova ex Sione :

impera in medio hostium tuorum.

3. Populus tuus spontaneæ oblatione die militiæ tuæ in ornatu sancto,

ex utero auroræ tibi ros juvenutis tuæ.

4. Juravit Jova, nec penitebit eum :

« Tu es sacerdos in perpetuum,
secundum rationem Melchisedeci. »

5. O Jova, Dominus (Messias) ad dexteram tuam adest,

inde confringit in die iræ suæ reges (hostiles).

6. Judicium exercet inter gentes (afferenda illis clade),

plena est terra cadaveribus,
confringit capita in terra ampla (late patenti).

7. E rivo in via bibit,

hinc tollit caput.

NOTE.

Vers. 1. *Usque dum* tempus, quod excurrit, in præsentem non spectat, minime vero excludit. — *Baculum*, sceptrum, non gubernantis, sed dominantis. *Impera*, imperativus fidenter promittentis. — Vers. 3. Ita Hengstenberg, ut sensus sit: *Populus tuus*, o Messia, est spontaneæ Deo oblatione, vestibus sanctis indutus (cf. *Apoc.* xix, 14; *I Petr.* iii, 4; *Col.* iii, 9, 10) *in die triumphi tui* (ascensionis in celum); *juvenutis tuæ* (id. æ *populus tuus*) pulchra est ut ros, qui ex utero auroræ oritur. Alius legendus *imba*: *Tecum* (tuæ) sunt omnes *excellentia* in die virtutis tuæ (triumphi, puta ascensionis) in splendoribus sanctitatis (caelis); *ex utero ex aurora* (ex utero auroræ) tibi oritur ros *nativitatis tuæ*, i. e. ex sinu Dei trahis nativitatem pulchram vigentemque, ut rorem. Rationalistæ, *populus tuus*, o Davides, *promptus* (propr. *promptitudines*, abstr. pro concreto) est *die militiæ tuæ in ornatu sancto* (festo); *Ex utero auroræ* prodit tibi *ros juvenutis tuæ*, i. e. roxi ex auroræ gremio prodeunt par multitudine et vigore tibi sese offert pulvis tua bellica. *Et in ornatu sancto* alii priori hemistichio, posteriori alii jungunt. Pro *beharerei*, S. Hieronymus cum panis legit *beharerei*, in montibus sanctis. — Vers. 4. *Sacerdos*, in sensu latissimo. Cohen est præcipuus minister, quem Turæ *Vizirum* vocant, cujus ministerio Rex sui regni res omnes administrat, qui regis est mediator, et illius vices gerit: cf. *I Reg.* viii, 8; *I Paral.* xvii, 17. rex Messias igitur a Patre hic constituitur solus mediator Deum inter et creaturas (cf. *I Tim.* ii, 5; *Col.* i, 20; *Ephes.* ii, 18). *Rationem*, *iod.* parag. *Melchisedecus* rex erat et pontifex: cf. *Gen.* xiv, 18; *Matth.* xxvi, 26; *Hebr.* passim. — Vers. 5. Ita factum est; en jam rex Messias, etc. Juxta Rationalistas jam describitur Davidis

pugna et victoria, Jova auxiliante. — Vers. 6. *Plena est terra*, propr. *plenum* est, imperis. Alius, *complet cadavera*, numerum cadaverum; alii, *implet terram cadaveribus*. — Vers. 7. Hengstenberg: Ad Gedeonem factum alluditur. Alius: Rex Messias, antequam a dextris Jovæ sedeat, bibet e torrente (tribulationis) in via hujus vite; propterea exaltabitur in caelis. Schunerrerus et hodiernorum plerique: Cum fatigatus fuerit caede hostium, tamen haud remittet, sed potu aquæ ex rivo obvio refectus novas vires exseret in hostibus proligandis.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David.

Hic Psalmus celeberrimus est, tum magnitudine mysteriorum, tum obscuritate sententiarum. Sed quamvis excepti Judei multa fabulentur, tamen apud Christianos nulla dubitatio est, quin hic Psalmus de Christi regno et sacerdotio intelligatur, ita explicante Spiritu Sancto in multis locis sanctarum Scripturarum, *Matth.* xxii; *Act.* ii; *I Corinth.* xv; *ad Hebr.* i, 5, 7 et 10.

EXPLICATIO PSALMI.

VERS. 1. DIXIT DOMINUS DOMINO MEO : SEDE A DEXTRIS MEIS.

Vidit in spiritu David Messiam, post mortem et resurrectionem, ascendentem in celum, et refert ad nos verba Dei Patris ad Filium, quibus eum invitavit ad consendum et corrigendum. « Dixit, » in hebræo est דָּבַר *neum*, quod proprie significat dictum, et conjunctum cum nomine sequenti, verbi potuisset, *dictum Domini ad Dominum meum*.

Sed sensus est idem, et gratia claritatis verterunt Septuaginta: « Dixit Dominus. » Quamvis autem *dixit* sit temporis præteriti, et tempore Davidis id tempus nondum advenisset, tamen recte utitur David verbo temporis præteriti, quia vidit rem futuram, tanquam præteritam. *Dominus* in hebræo est nomen quatuor litterarum, quod proprie soli Deo vero convenit; quod quamvis a modernis pronuntiatur *Iehova*, tamen ab antiquis non solebat pronuntiari; sed loco ejus pronuntiabatur aliud nomen, quod *Dominaum* significat. Ita Septuaginta Interpretes ubicumque hoc nomen proprium Dei invenerunt, verterunt *Κεϋα*, id est *Dominus*, de qua re scripsimus in exercitatione grammatica ad primum vers. *Psalm.* xxxiii. « Domino meo, » in hebræo est, לַדּוֹמִי *ladomi*, quod proprie *Domino meo* significat; quamvis autem Rabbinis per *Dominaum* hoc loco intelligant Abraham, ut S. Hieronymus refert in *Commentario* ad cap. xxii *Matth.*; vel Ezechiam, ut refert Justinus in *Dialogo contra Thyrphosum*, et Tertullianus lib. V in *Marcionem*: tamen certum est non alium hoc loco *Dominaum* vocari, nisi Messiam, qui fuit filius David secundum carnem, et Dominus David secundum divinitatem: totus enim Psalmus id clamat, eum neque Abraham, neque Ezechias sederint ad dexteram Dei, neque geniti sint ante luciferum, neque sa-

cierdos fuerint secundum ordinem Melchisedech. Quare Judei, interrogati a Christo, *Matth.* xxii, quomodo David in spiritu vocet Messiam Dominum suum, non sunt ausi negare Psalmum intelligendum esse de Messia. Cur autem non repetatur hoc loco nomen proprium Dei, non est ratio, quia Filius non sit verus Deus, ut est Pater, ut Ariani docebant, sed quia hic non agitur de Filio Dei simpliciter, sed de Filio Dei incarnato. Filius autem Dei incarnatus in Scripturis passim Dominus appellatur, et Pater Deus, cum simul nominantur, cujus rei ratio est, quia nomen *Domini* convenit Filio secundum utramque naturam, nomen autem Dei non convenit ei, nisi ratione nature divine. Itaque si hoc loco idem nomen tributum fuisset Patri et Filio, suspicari possemus hæc dici Filio tantum, ut Deus est. Quod autem Filius Dei incarnatus, qui etiam Christus dicitur, in Scripturis passim appellatur Dominus et Pater Deus dicitur, perspicuum est ex illo *I Cor.* vii: « Unus Deus Pater, et unus Dominus Jesus Christus; » et *II Cor.* i: « Gratia vobis, et pax a Deo Patre, et Domino Jesu Christo; » et *ad Ephes.* vi: « Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre, et Domino Jesu Christo; » et in *ipsis Evangelis*, atque Actis Apostolorum, et Epistolis eorumdem Apostolorum, cum ubique Christus dicitur *Dominaum*, vix in uno aut altero loco dicitur *Deus*, quia videlicet, ut diximus, nomen Dei convenit Christo solum ratione nature divine, nomen Domini convenit secundum utramque naturam; unde etiam in Symbolo dicimus: « Credo in Deum, Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum. » « Sede a dextris meis. » Sessio quietem et auctoritatem præcipue regiam denotat; hæc autem Christi sessio est ineffabilis quies, et summa regia potestas. Illud autem, a

Cur non dicitur hic de Filio non ineffabile?

Hic Psalmus de Messia dicitur, quia in eo dicitur, quod dicitur de Christo.

dextris meis, significat aequalitatem et consortium regni Dei Patris super omnes creaturas. Quam aequalitatem semper habuit Filius Dei ratione divinitatis naturae, sed ad eam elevatus est ratione naturae humane, post humilationem usque ad mortem, mortem autem crucis. Sic enim loquitur Apostolus *Philip. II*: « Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. » Idem enim est esse in dextera Dei, et in gloria Dei, hoc est in majestate Dei; haec autem gloria est, quod habeat nomen super omne nomen, et illi omne genu flectatur; sic etiam *I Cor. XV*, ait idem Apostolus: « Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus, » ubi explicat Apostolus illud, *sede a dextris meis*, ut idem sit, quod regna mecum, donec ponam, etc. Idem quoque Apostolus *ad Hebr. I*: « Cui dixit angelorum: Sede a dextris meis? nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi? » etc. Ubi per *sedere a dextris Dei* significatur differentia inter Christum et angelos, quod isti sint ministri et servi, et ideo non sedeant, sed militantur in ministerium: Christus autem, ut Rex et Dominus, sedeat cum Patre, creaturis omnibus superior. Denique *S. Petrus Act. II*: « Dextera, inquit, Dei exaltatus effudit hoc donum, quod vos videtis et auditis; non enim David ascendit in caelum; dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum et Christum fecit Deus hunc Jesum, quem vos crucifixistis. » Ubi *S. Petrus* docet, *sedere a dextris Dei* esse *ascendisse in caelum*, dominari et regnare ubique, ut dominatur et regnat Deus.

Christum
sedere
a dextris
Dei
quid sit?

Vers. 2. 2. DONEC PONAM INIMICOS TUOS SCABELLUM PEDUM TUORUM.

Hic versiculus continuatur cum primo apud Hebraeos, juxta Rabbinoꝝ distinctiones; sed Septuaginta Interpretes, qui Rabbinos omnes praecesserunt, novum versiculum esse debere judicaverunt. Significat autem his verbis Propheta, regnum Christi nunquam finiendum, neque periculum esse, ut ab inimicis evertatur, cum Deus staterit paulatim omnes omnino inimicos illi subficere, ut pacifice postea duret in aeternum. Itaque illud, *donec*, non significat Christum non amplius sessurum, ubi fuerint omnes hostes debellati, sed significat Christi regnum semper propagandum magis et magis, donec nullus omnino supersit inimicus, qui illi genua non flectat, quasi dicat: Perge regnare mecum, nec desistas propagare regnum, donec omnes hostes debellantur. Porro ista propagatio quotidie impletur, dum alii convertuntur ad fidem et obedientiam, et sponte sub-

Christi
regnum
semper
propa-
gandum.

jiuntur pedibus Christi, ut in eis, tanquam in scabello quiescat, et tandem finito exilio pergunt ad patriam, ubi feliciter sub Deo requiescunt; alii vel pervertuntur, vel in perversitate perdurant, et tandem per mortem ad iudicium rapiuntur, et damnati ad inferos detruuntur, ubi Christi pedibus perpetuo comprimentur. In novissimo die propagatio complebitur, et tum Christo flectetur omne genu, caelestium, terrestrium et infernorum. At cur dicit Pater, « donec ponam? » nonne etiam Filius ponit inimicos suos scabellum pedum suorum? Omnino quod Pater operatur, etiam Filius operatur, ut ipsemet asserit; sed tribuitur haec actio Patri, quia per eam redditur merces obedientiae Filii, ut paulo ante Apostolus dicentem audivimus: « Propter quod et Deus exaltavit illum. » Praeterea omnis actio, quae ad potentiam pertinet, Patri solet tribui, quamvis etiam Filio sit communis, quoniam a Patre Filio communicatur, non Patri a Filio, et Filio quidem, ut Deus est, communicatur per generationem; et idem Filio, ut homo est, communicatur per gratiam hypostaticae unionis. Quod autem Filius Patri cooperetur in hac actione subjiciendi communes hostes, dicitur in sequenti versiculo.

3. VIRGAM VIRTUTIS Tuae EMITTIT DOMINUS EX SION: DOMINARE IN MEDIO INIMICORUM TUORUM.

Propheta David cum in spiritu audivisset Patrem loquentem ad Filium, ac dicentem: « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, » convertit se ad Filium, et eodem spiritu revelante demonstrat unde incipienda esset propagatio regni Christi in terris. « Virgam, inquit, virtutis tuae emittit Dominus ex Sion, » id est, Dominus Pater, ut ponat inimicos tuos scabellum pedum tuorum, sceptrum regalis potentiae tuae ex civitate Jerusalem, et ex ipso monte Sion extendere incipiet, et propagabit usque ad ultimum terrae. Concordat cum hac propheta verbum Domini, *Luc. XXIV*: « Oportebat Christum pati et resurgere a mortuis tertia die, et predicari in nomine ejus penitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma; » et *Act. I*: « Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Iudaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae. » Virga hoc loco sceptrum significat, et per sceptrum intelligitur regalis potestas: per virtutem autem significatur robor et fortitudo, ut clarior habetur in textu originali. Itaque virga virtutis est sceptrum potentiae; dicitur autem haec virga emittenda ex Sion, quasi ex monte illo germinaverit, quoniam in Jerusalem cepit regnum Christi spirituale; ibi enim fuerunt primi credentes, et ibi cepit propagatio fidei per Apostolos. « Dominare in medio inimicorum tuorum, » est quasi fausta exclamatio et exhortatio ad propagandum imperium per omnes gentes, quasi dicat: Tu igitur perge feliciter, infer vexillum crucis tuae in medium paganorum et Iudeorum, ubi sunt

Regnum
Christi
spirituale
cepit
in Jeru-
salem.

confertissimi hostes tui, ibique in medio eorum dominare, id est, illis invitis et repugnantibus regnum tuum consilue. Quod certe brevi factum videmus: nam intra paucos annos, frustra Iudaei et pagani reluctantes, Ecclesiae Christi in toto orbe terrarum constituta fuerunt. Scribit enim Apostolus *ad Coloss. I*: « Evangelium in universo mundo est, et crescit, et fructificat; » et *S. Irenaeus* vicinus Apostolicis temporibus, lib. I, cap. II: Ecclesia, inquit, per universum orbem usque ad fines terrae seminata est; et cap. III, meminit Ecclesiarum Germaniae, Iberorum, Libyae, Aegypti, Galliarum, Orientis, et earum quae in medio mundi erant, per quas intelligit Ecclesias Graeciae et Italiae. Recte autem dicit Psalmus, « in medio inimicorum tuorum, » quia quantumlibet Ecclesia propagetur et crescat, semper erit in medio inimicorum, id est, Iudeorum, paganorum, haereticorum, et falsorum christianorum, dum in terris peregrinatur. Sed in consummatione saeculi fiet separatio honorum a malis, et non erit amplius regnum Christi in medio inimicorum suorum, sed eminebit et exaltabitur super omnes inimicos suos.

Vers. 4. 4. TECUM PRINCIPIMUM IN DIE VIRTUTIS Tuae, IN SPLENDORIBUS SANCTORUM, EX UTERO ANTE LUCIFERUM GENUI TE.

Dixerat: « Dominare in medio inimicorum tuorum, » quod intelligitur in hoc tempore, dum regnum Christi ab inimicis oppugnatur: declarat nunc quid erit in novissimo die, quando omnes inimici subiecti erunt, ut scabellum pedibus ejus. « Tecum, inquit, principium in die virtutis tuae, » id est, tecum erit principatus manifestus, tunc apparebit omnibus tuum esse regnum, et apud te solum esse verum principatum. « In die virtutis tuae, » in die videlicet novissimo, quando potentia tua caelum movebit, solem obscurabit, terram concutiet, mortuos excitabit, et omnes ad tribunal tuum adducet. « In splendoribus sanctorum, » id est, quando circumdatus eris sanctis tuis, qui omnes fulgebunt sicut sol. « Ex utero ante luciferum genui te, » id est, ideo tecum erit tantus principatus, quia ego Deus Pater omnipotens « genui te » non ex nihilo, ut res creatas, sed « ex utero » meo, ut filium verum, naturalem et consubstantialem, idque « ante luciferum, » id est, antequam stellas crearem, ante omnem creaturam, ante omnia saecula. Ille est communis expositio Patrum, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini, Theodoriti et Euthymii. Sed consideremus singula verba. *Tecum*: ex Hebraeo *S. Hieronymus* vertit, *populus tuus*. Sed verbum hebraicum potest legi *hannemcha*, et significat, *populus tuus*; potest etiam legi *himmeha*, et significat *tecum*, et sic legerunt Septuaginta Interpretes, et recte verterunt, *principium*: in Hebraeo est *נברך*, quod proprie significat *principes*; sed Septuaginta videntur legisse *נרבה*, *principatus*, et sic exponit

S. Chrysostomus hoc loco vocem graecam *εξυη*, quae et *principium*, et *principatum* significare potest. Quod si placeat non accipere principium pro principatu, sed simpliciter pro principio, exponere poterimus: *Tecum principium*, id est, tecum est principium primum omnium rerum, quia tu es in Patre, et Pater in te. Sed prior expositio videtur praeferenda, ut magis consentanea textui hebraico. *In die virtutis tuae*: in his verbis nulla est disrepantia inter codices, nisi quod in hebraico per *virtutem* significatur proprie fortitudo et potentia. *In splendoribus sanctorum*: in hebraico legitur, *in montibus sanctitatis*. Sed videntur Septuaginta Interpretes non legisse *הרים*, per *η*, quod significat *montes*, sed *הדרים*, per *δ*, quod significat *splendores*. Idem autem est, in *splendoribus sanctitatis*, et in *splendoribus sanctorum*, die siquidem possunt sancti homines *splendores sanctitatis*, quia sanctitas in eis resplendet. *Ex utero*; ex hoc verbo probant Sancti Patres efficacissime Christi divinitatem: nam si Christus creatura esset, non posset dici genitus ex utero: nemo enim dicit se genuisse ex utero domum, vel scamnum, vel aliud quiddam ex arte factum: neque Deus unquam dixit se genuisse ex utero caelum, aut terram. Porro per uterum intelligitur essentia Dei secreta et intima; et quamvis uteris proprie ad matrem, non ad patrem pertineat, recte tamen Deus Pater dicitur ex utero genisse, tum ut clarior ostendatur Filius consubstantialis Genitori: clarius enim filius est ex substantia matris, quam ex substantia patris; tum quia Deus non opus habuit uxore ad filium gignendum et pariendum. Ipse enim genuit, ipse peperit, unde dicit *Isaias* cap. ult.: « Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? » *Ante luciferum*; hinc significatur aeternitas Filii, qui genitus fuit ante luciferi creationem, ac per hoc ante omnes creaturas. Sed posuit nomen luciferi, quoniam ipse etiam filius Dei, est quidam lucifer increatus. Est enim lux vera, quae illuminat omnem hominem et omnem angelum. In hebraeo habetur *בשר*, quod *S. Hieronymus* vertit, *ex aurora*. Sed potest etiam verti, *pro aurora*, id est ante auroram. Septuaginta Interpretes posuerunt *luciferum pro aurora*, sive quia cum aurora solet oriri lucifer, sive quia ipsa aurora etiam est lucifer; quare *S. Hieronymus Job. XI*, 42, vertit, *orietis ut lucifer*, cum tamen in hebraeo sit *mane*; itaque *luciferum* accipit *pro mane*, sive *pro aurora*. *Genui te*: in hebraeo nunc legitur, *tibi ros natiuitatis tuae*. Sed Septuaginta non habuerunt illa duo vocabula, *tibi ros*; et pro *natiuitatis tuae*, legerunt, *genui te*, quia verba hebraica mutatis punctis utroque modo legi possunt, *לורתך*, id est *natiuitatis tuae*, *לרדך*, id est *genui te*. Potest etiam fieri ut Septuaginta Interpretes legerint, *tibi ros natiuitatis tuae*, sed verba obscura declarare voluerint per suam versionem, et ideo dixerint, *genui te*. Id enim obscure significat illa verba, *ex utero ante luciferum tibi ros natiuitatis tuae*, id est, ex utero ante luciferum fuit

Christi
divinitas
nullo
probatur?

libi natiuitas ex me, ut exstori ex celo. S. Augustinus addit aliam expositionem minus principalem, quod videlicet David Christo filio suo secundum carnem dicat: Ego genui te ex utero Virginis Mariae, filiae meae, antequam lucifer oriretur, id est, media nocte. Tertullianus quoque, lib. V in *Marcionem* exponit de partu Virginis, sed tribuit Deo illud, genui te, hoc modo: Ego, Deus Pater, genui te ex utero Virginis, nocturno tempore antequam lucifer oriretur.

Vers. 5. JURAVIT DOMINUS, ET NON PENITEBIT EUM: TU ES SACERDOS IN AETERNUM SECUNDUM ORDINEM MELCHISEDECH.

Transit nunc a dignitate regia ad sacerdotalem, atque ostendit Christum esse sacerdotem aeternum, non succedentem Aaroni, sed immediate a Deo institutum, cuius figura fuerat sacerdotium Melchisedech. *Juravit Dominus, et non penitebit eum:* Juramentum Dei promissionis stabilimentum est, id quod declaravit addens: « Et non penitebit eum, » id est, firmissime statuit, nunquam mutaturus: significat enim David his verbis, sacerdotium Aaronicum fuisse mutandum, sed sacerdotium Christi nunquam esse mutandum. Penitentia enim Dei dicitur per metaphoram, cum Deus facit id quod faciunt homines, cum eos penitet facit; mutant enim quod eos fecisse penitet, sic

Gen. VI, dicit Deus: « Delebo hominem, quem creavi, a facie terrae, ab homine usque ad animalia; penitet enim me fecisse eos; » etc. I Reg. xv: « Penitet me (ait Deus) quod constituerim regem Saul. » Tu es sacerdos in aeternum: dicitur haec a Deo, non a Davide: Apostolus enim ad Hebr. v, non semel repetit haec esse verba Patris ad Filium; dicitur autem Christus sacerdos in aeternum, tum quia effectus unici sacrificii, quo corpus suum obtulit in cruce, manet in aeternum, juxta illud Apostoli ad Hebr. x: « Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos; » tum quia vivens ipse in aeternum, sacrificium quotidie offert per manus ministrorum sibi invicem in Ecclesia succedentium, quod idem Apostolus ad Hebr. vii, confirmat, dicens: « Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere; hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium. » Secundum ordinem Melchisedech: per ordinem intelligitur ritus, lex, traditio, consuetudo: haec enim significat vox hebraica דְּבָרִי; opponitur autem ordo Melchisedech ordini Aaron secundum Apostolum ad Hebr. vii. Distinguitur vero ordo Melchisedech ab ordine Aaron in multis: primo, Melchisedech non legitur successisse alteri, neque ei successisse alter legitur; nam ideo dicitur « sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vite habens, » ut dicitur ad Hebr. vii. In sacerdotio autem Aaronis unus alteri succedebat, quia singuli moriendo sacerdotum filii relinquebant. Secundo, Melchisedech

erat sacerdos et rex; Aaron, simplex sacerdos. Tertio, Melchisedech obtulit panem et vinum; Aaron, oves et boves. Quarto, Melchisedech erat sacerdos universalis, non unius gentis tantum; Aaron erat sacerdos duntaxat Hebraeorum. Quinto, Melchisedech non egebat tabernaculo, vel templo ad sacrificandum; Aaron egebat, et ideo nunc apud Hebraeos cessavit sacrificium, quia eversum est templum. Christus igitur sacerdos est secundum ordinem Melchisedech, quia revera nulli successit, neque alius ei successit in amplissima dignitate sempiterni sacerdotii; et ipse vere ac proprie non habet patrem, ut homo, neque matrem, ut Deus; idem Christus rex est et sacerdos, et obtulit panem et vinum in coena, id est, corpus suum sub specie panis, et sanguinem suum in specie vini, et non est sacerdos Hebraeorum tantum, sed Hebraeorum et gentium; neque alligatur sacerdotium ejus uni templo, vel tabernaculo, sed, ut praedixit Malachias cap. i, « a solis ortu usque ad occasum in omni loco sacrificatur et offertur oblatio munda. » Et his locis aperte convincitur heresis Lutherianorum, qui negant sacrificium verum proprieque dictum exstare in Ecclesia Dei; vel ostendunt Lutherani, si possunt, quomodo praedicto sit adimpleta de sacerdotio secundum ordinem Melchisedech institutio, et nunquam mutando.

6. DOMINUS A DEXTRIS TUIS, CONFREGIT IN DIE IRAE SUE REGES.

S. Joannes Chrysostomus, quem Graeci sequuntur, per *Dominum* hoc loco intelligit Patrem; S. Augustinus intelligit Filium, S. Hieronymus dicit quidem *Dominum* hoc loco nominatum esse Patrem; tamen statim addit illum, qui « confregit reges, judicabit in nationibus, implebit ruinas, et bibet de torrente, » esse Filium. Videtur autem nobis sententia S. Augustini esse aptior et facillior; non enim debet rationem reddere, quomodo Pater sit a dextris Filii, cum paulo ante dictum sit Filium sedere a dextris Patris, neque quomodo Pater de torrente biberit, et caput exaltaverit. Denique melius continuatur contextus verborum Prophetarum, si expositionem S. Augustini sequamur. Igitur Propheta, posteaquam dixerat Filium a Patre sacerdotem aeternum appellatum fuisse, convertit sermonem ad Patrem, ac dicit Christum vere fore sacerdotem aeternum, quoniam etiam multi reges terrae conspirabant, ut sacerdotium totamque ejus religionem evertant: ipse tamen sedens a dextris Patris confringet reges adversarios, et illis omnibus invitis sacerdotium et sacra sua perpetuabit. « Dominus a dextris tuis, » id est, Christus a dextris tuis sedens, sicut illi dixisti: Sede a dextris meis, « confregit in die irae suae reges, » id est, in die qua irascetur inimicis suis, regibus terrae, Ecclesiam suam persecutivis, confringet eos, et jam in praenotione mea confringit; jam enim praevideo, per spiritum prophetiae

Imitici Christi omnes male perirant.

Herodem ab Angelo percussum, Neronem destitutum, sibi manus injecisse; Domitianum, Maximianum, Decium, et ceteros interfectos; Valerianum captivum in manus Barbarorum devensisse; Diocletianum et Maximianum praeseperatione imperium deposuisse; Julianum, Valentem, Himerium, et omnes denique inimicos reges misere perisse, atque in gehennam detrusos meritas poenas dare.

Vers. 7. 7. JUDICABIT IN NATIONIBUS, IMPLEBIT RUINAS, CONQUASSABIT CAPITA IN TERRA MULTORUM.

Dixit quid faciet Christus in presenti tempore adversus hostes suos, reges et principes terrae: nunc addit quid faciet in die novissimo adversus omnes inimicos suos: « Judicabit, inquit, in nationibus, » id est, is qui hoc tempore confregit impetum regum, et conservavit Ecclesiam suam tempore persecutionum, postea in fine saeculi « judicabit omnes nationes, » sive judicium exercebit in nationibus omnibus; et condemnatis omnibus impiis, « implebit ruinas, » id est, consummabit ultimum exterminium, complementum ruinae impiorum perficiet. Ex hebraeo S. Hieronymus legit, *implebit fossas*, quod etiam est verum, quia tunc implebuntur fossae inferorum, omnibus malis hominibus et demonibus eo detrusis et conclusis: et hoc modo « conquassabit capita in terra multorum, » id est, humiliabit et conteret omnes superbos, qui nunc erecto capite adversus eum incedunt, tunc enim conculcabit superbiam eorum, cum coram toto mundo ostendet infirmitatem eorum, et contemptibiles atque confusos efficiet: et hoc erit conquassare et conterere capita eorum. Dicit autem, « in terra multorum, » quia in terra paucissimi inveniuntur veri humiles et pii, respectu superbiorum et impiorum, qui prope infiniti sunt. In hebraeo habetur, *in terra multa*, id est, in magna parte terrae; sed idem est sensus, sive quis dicat superbos multos inveniri in terra, sive superbos occupare multum terrae. S. Augustinus exponit haec omnia de presenti tempore, et in bonam partem, ut *implere ruinas*, sit instaurare quod cecidit, et *conquassare capita* sit humiliare ad salutem per contritionem, quae pia est et utilis expositio, sed mystica: nam ad litteram exponit de ultimo judicio Theodoretus, Euthymius, et alii communiter.

PSALMUS CXI.

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — Alleluia.

1. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in consilio justorum, et congregatione.

8. DE TORRENTE IN VIA BIBET, PROPTEREA EXALTABIT CAPUT.

Hunc ultimum versiculum exponunt magno consensu omnes veteres de Christi humilitate in carne mortali, et exaltatione in gloria caelesti, tum illi qui verba superiora exponunt de ipso Christo, tum qui exponunt de Patre. Quare mirum est aliquos recentiores aliter sensisse. Reddit igitur David rationem cur tanta sit Christi potentia, ut reges confringere, nationes judicare, implere ruinas, et conquassare capita possit; et dicit: « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, » ac si diceret cum Apostolo: « Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen. »

Torrentem appellat cursum rerum humanarum: quomodo enim torrens magno impetu et sonitu fluit, et turbidus, ac turbatus incedit, et paulo post cessat, et ne vestigium quidem sui relinquit: sic sunt res humanae tempore hujus mortalitatis; transeunt enim omnia, et ut plurimum turbida, et turbata: audiuntur saepe maxima praedia, et turbationes gentium et populorum, ut tempore Alexandri Magni, et postea Caesaris, et aliorum similium. Sed paulo post finem accipiunt tum ipsi, tum posterorum, et vix inveniuntur vestigia potentiae ipsorum. Ad hunc torrentem descendit Filius Dei per incarnationem suam, « et in via, » id est, in spatio vite suae mortalis et transeuntis, « bibit aquam » turbidam hujus « torrentis, » per tulit aerumnas nostrae mortalitatis, imo etiam in profundum torrentis descendit per passionem, ita ut non biberit aquam ad refrigerium et delectationem, sed biberit molestissimam aquam, ut illi faciunt, qui demerguntur in aquis, juxta illud *Psalm. LXXVIII*: « Intraverunt aquae usque ad animam meam. Influxit sum in limo profundi, et non est substantia: veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. » Merito igitur hujusmodi humilitationis sponte susceptae pro gloria Patris, et salute generis humani, *exaltavit postea caput suum*, ascendens caelum, et sedens ad dexteram Patris, constitutus iudex vivorum et mortuorum. Aliqui legunt in praeterito, *bibit*; sed textus hebraicus et graecus habent in futuro, *bibet*: prouide nostra communis lectio cum textibus originalibus concordat.

V. S. H.

Alleph. Confitebor tibi Domino in toto corde Beth. In consilio justorum [h. rectorum] et congregatione.

2. Magna opera Domini : exquisita in omnes voluntates ejus.

3. Confessio et magnificentia opus ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus :

5. Escam dedit timentibus se.

Memor erit in sæculum testamenti sui.

6. Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo.

7. Ut det illis hæreditatem gentium : opera manuum ejus, veritas et judicium.

8. Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate et æquitate.

9. Redemptionem misit populo suo : mandavit in æternum testamentum suum.

Sanctum et terribile nomen ejus.

10. Initium sapientiæ timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum : laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

Argumentum. — Celebrantur beneficia in majores potissimum collata a Jova. Ordine alphabetico hic Psalmus descriptus est, sed ita, ut in singulis versibus lineæ reperiantur litteræ, in duobus postremis terminis. Stropha vix comparat, vel tot sunt, quot versiculi.

« Est hic Psalmus ex eorum numero, qui ab *Hallelu-Jah* incipiunt, quorum decem sunt numero (*Ps. cvii, cxi-cxiii, cxv-cxviii*), quemadmodum *quinque* ita finiunt (*civ seq. cxv-cxvii*). Ex quibus utrisque sex, *Ps. cxiii-cxviii*, *magnam Hallel* Hebræis dicti fuerunt. Horum usus in omnibus quidem festis, præcipue tamen in solemnibus Paschæ et Tabernaculorum fuit, ita ut *Ps. cxiii* et *cxiv* ante Paschalem cenam, sequentes vero Psalmi, *cxv-cxviii*, post eandem cantati fuerint. Hisce vero hymnis præmii loco nonnunquam præmissi putantur Psalmus noster et *cxii*. » Rosenmullerus.

1. Laudate Jovam.
Celebrem Jovam toto animo,
in consessu proborum (Israelitarum) atque cœtu.
2. Magna sunt opera Jovæ,
exquisita secundum omnia desideria eorum (rectorum).
3. Splendor et gloria (splendidum et gloriosum) est opus ejus,
et justitia ejus stat in æternum.
4. Memoriam fecit mirabilibus suis,
miseriçors et benignus est Jova.
5. Escam (manna) dedit cultoribus suis (in deserto),
memor est in sæculum fœderis sui.
6. Potentiam operum suorum notam fecit populo suo,
dando illis hæreditatem (peculium) gentium (Cananæarum).
7. Opera manuum ejus sunt integritas et jus,
firma omnia mandata ejus,

Gimel. Magna opera Domini :

Daleth. Exquirenda cunctis volentibus eum.

He. Gloria et decor opus ejus :

Vau. Et justitia ejus perseverans semper.

Zain. Memoriam fecit mirabilium suorum :

Heth. Clemens et misericors Dominus [al. Deus].

Teth. Escam dedit timentibus se.

Jod. Memor erit in sempiternum [h. sæculum] pacti sui.

Chaph. Fortitudinem operum suorum annuntiabit populo suo,

Lamed. Ut det eis hæreditatem gentium.

Mem. Opus manuum ejus veritas et judicium.

Nun. Fidelia omnia præcepta ejus,

Samech. Firmata in sempiternum [h. sæculum] jugiter :

Ain. Facta in veritate et æquitate.

Phe. Redemptionem misit populo suo.

Sade. Mandavit in æternum [h. sæculum] pactum suum :

Coph. Sanctum et terribile nomen ejus.

Res. Principium sapientiæ timor Domini.

Sin. Doctrina [h. eruditio] bona cunctis facientibus ea.

Thav. Laus ejus perseverat jugiter.

8. Suffulta (immota) in æternum, in sæculum, facta in vero et recto.

9. Redemptionem (a servitute Ægyptiaca) misit populo suo, sancivit in æternum fœdus suum, sanctum et terribile est nomen ejus.

10. Initium (et summa) sapientiæ est timor (pietas) Jovæ, adeoque intelligentia bona (recta) est omnibus facientibus ea (Jovæ mandata). Laus ejus (Jovæ) manet in æternum.

NOTE.

Vers. 1. Aben-Esra observat, *cœtum* oppositum esse *consessui*, qui conventus est secretior, ut sensus sit: clam et palam. (Quam destinationem Maurer silet, Hengstenberg rejicit. — Vers. 2. Maurer, *exoptata quoad*, etc. i. e. ejusmodi sunt, qualia optare Jovæ cultores possunt. — Vers. 4. *Memoriam*, etc. i. e. res fecit memoratu dignas, quarum fama nunquam intereat. — Vers. 10. Alius, *maneat*, ut doxologia sit, *†† Hallelu-Jah* exordii respondens.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Alleluia.

Hic Psalmus, ut etiam multi sequentes, nihil habet in titulo, nisi *alleluia*, quod significat : *Laudate Dominum*; ex quo intelligitur argumentum Psalmi esse laudationem Dei. Notat S. Hieronymus hunc esse primum Psalmum *Psalmus* perfecte alphabeticum : nam Psalmus *xiv, xxxii* et *xxxv*, alphabetici sunt, sed non perfecte, quia in eis aliquæ litteræ desunt, et ejus loco altera ponitur. Psalmus etiam *xxxviii* alphabeticus est, sed non ita perfecte, ut hic qui nunc facte est in manibus : nam in illo sub una littera modo ponitur unus versiculus, modo duo, modo tres : in hoc autem Psalmo tot sunt parvi versiculi, quot sunt litteræ alphabeti. Itaque Psalmus continet viginti duos versiculos, quales sunt apud Latinos versiculi iambici, et apud Italos versiculi septem syllabarum. Sed Septuaginta Interpretes magis ad sententias, et ad similitudinem aliorum Psalmorum, quam ad litteras respicientes, partiti sunt Psalmum in decem versus.

EXPLICATIO PSALMI.

Aleph. CONFITEBOR TIBI, DOMINE, IN TOTO JORDE MEO,

Beth. IN CONSILIO JUSTORUM, ET CONGREGATIONE.

David sanctus incipit hymnum ab invocatione, et simul explicat modum, quo utiliter laudari debet Deus. « Confitebor tibi, Domine, » id est, laudabo, sive confessionem laudis offeram tibi. « In toto corde meo, » hæc est conditio bonæ laudationis, ut non fiat solum voce, sed etiam corde : et non solum corde, sed toto corde, id est, toto affectu, nihil magis vel æque diligendo et laudando. Est etiam, « toto corde, » summa attentione, nihil aliud cogitando : indignum est enim versantem in laude omnipotentis Dei, quem Cherubim et Seraphim cum tremore adorant, mentem ad inferiora deflectere. « In consilio justorum, et congregatione, » id est, laudabo te toto corde, tum inter paucos justos, tum in cœtu multorum, et eorum promiscua multitudine : nam

per consilium justorum videtur intelligendus locus secretus, ubi soli convenient sapientes ad consilium. Vox enim hebraica *דוד secretum* significat, sive *consilium*, quod secretum requirat. Vox autem *דוד* *synagogam* significat, sive *congregationem*, ad quam totus populus venire solebat.

Gimel. MAGNA OPERA DOMINI.

Daleth. EXQUISITA IN OMNES VOLUNTATES EJUS.

Laudat primum ab operibus in communi, quod videlicet Deus laude dignus sit, quod omnia opera ejus magna sint, et quod sint ita perfecta, ut ad omnem usum Deo serviant. Magna laus, quod artifex non faciat alia opera magna, alia parva, alia pretiosa, alia vilia, sed quod omnia omnino, que ab ejus ingenio, vel manu prodeunt, magna sint. Talia esse opera Dei certe cognoscet, qui cogitabit in omnibus, etiamsi nobis præ multitudine viderent, infinitam Dei potentiam et sapientiam elucere, et nullum a nobis perfecte comprehendere. Vere enim scripsit Ecclesiastes cap. 1 : « Cuncta

Magna Dei laus et suis operibus.

res difficiles, non valet homo eas explicare sermone; » et cap. viii : « Intellexi, quod omnium operum Dei, nullam possit homo invenire rationem. » Neque solum magna sunt opera, sed « exquisita in omnes voluntates ejus, » id est, quæ sita et parata in omnem usum Deo placitum, ut Deus de illis faciat quidquid voluerit, juxta illud *Psal.* cxviii : « Quoniam omnia serviunt tibi; » nam, ut S. Augustinus recte disputat, nihil est quod magis Dei voluntati repugnare videatur, quam liberum arbitrium; quo fiunt peccata, quæ Deus prohibet : et tamen de ipso libero arbitrio Deus facit, quod vult; vel enim reformat illud per gratiam, vel punit per justitiam, et nisi ipse permittit, liberum arbitrium non peccaret. Præclarissima laus, et soli Deo propria, facere opera, qui in omnem usum queri, aptari et accommodari possint, et de quibus Deus quidquid velit, potest efficere. Vide *Commentarium* S. Joannis Chrysostomi, qui hæc omnia mira eloquentia tractat, descendens ad singula opera Dei. In heræo habetur in numero multitudinis, *exquisita* in omnes voluntates eorum; sed fortasse Septuaginta aliter legerunt, vel certe ad insinuandam Trinitatem divinarum personarum in una essentia divinitatis, positum est pronomen in numero multitudinis, cum nomine Domini numeri singularis.

**HE. CONFESSIO, ET MAGNIFICENTIA OPUS EJUS :
Vult. ET JUSTITIA EJUS MANET IN SECULUM
SECVLI.**

Transit nunc Propheta ab opere creationis ad opus gubernationis, et ostendit hoc etiam opus omni laude esse dignissimum. « Confessio, inquit, et magnificentia opus ejus, » id est, operatio ejus, qua regit et gubernat mundum a se creatum, est confessio, id est, materia confessionis, laudis et gratiarum actionis, et etiam materia magnificentiæ suæ omnibus declaranda. Simili modo loquitur Sapiens, cum ait : « Gloria filiorum patres eorum, » *Prov.* cap. xvii. Et : « Deducit filii pater sine honore, » *Ecclesi.* iii. Hic enim accipitur gloria, vel dedecus pro materia gloriæ, vel dedecoris. « Et justitia ejus manet in seculo sæculi, » id est, non solum Deus magnifice gubernando operatur, quia prospicit omnibus abundanter, sed etiam justissime, ut nunquam magnificentia ejus a justitia disjuncta inveniantur; semper enim Deus servat promissa, et nulli facit injuriam. Id quod videtur præcipue additum propter vulgarem illam querimoniam, cur Deus sint impios exaltari, et pios ærumnis et calamitatibus premi? Judicia enim Dei occulta esse possunt, injusta esse non possunt. Quantumvis igitur nobis aliter videatur, semper tamen opera Dei justa sunt et omni laude digna.

**Zain. MEMORIAM FECIT MIRABILIVM SVORVM,
Cheth. MISERICORS ET MISERATOR DOMINVS.**
Descendit ad particulare quoddam opus provi-

Trinitas divina- rum per- sonarum in una essentia hic fasti- gnatur.

Judicia Dei occulta esse possunt, injusta nunquam.

dentis divinæ, quando videlicet pluit manna de cælo, quod fuit opus magne misericordiæ, non solum presentibus, quos aluit in deserto, sed etiam posteris, quibus reliquit unam manna plenam in memoriam miraculorum quæ patravrat in deserto. Sic enim habetur *Exod.* xvi, et *at Hebr.* ix. Manna vero illud figura fuit Sacramenti Eucharistiæ, quod datum est populo christiano in cibum spiritalem, et in memoriam mirabilium quæ operatus est Christus in terris, quorum præstantissimum est gloriosa passio, quæ mortem nostram moriendo destruxit, et de principe hujus mundi triumphavit. Ait igitur : « Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus. » Misericors et miserator distingui videntur apud Latinos, quod misericors ad habitum, miserator ad actum pertinet; sed in hebraico textu differunt in eo quod מְרַחֵם significat simpliciter misericordem, רַחֵם addit affectum paternum ac tenerum, qualis est patris in filium. Itaque *Misericors* et *miserator*, hoc loco significant, misericors et paterne misericors.

**Teth. ESCAM DEDIT TIMENTIBVS SE.
Iod. MEMOR ERIT IN SECVLVM TESTAMENTI SVI.**

Hæc esca est manna, « quod Deus pluit de cælo, et dedit timentibus se, » id est, cultoribus suis Hebræis : quamvis enim plurimi in eo populo peccatores essent, tamen Deum verum colebant, nam *timere Deum* in Scripturis colere significat. Et sicut volebat ut populus memor esset mirabilium suorum, quæ fecit quando eduxit populum de Ægypto, et per desertum in terram promissionis introduxit : ita vicissim promittebat se memorem futurum pacti sui, quod cum illis inierat : ideo addit : « Memor erit in seculo testamenti sui, » id est, ostendit continua providentia et protectione se memorem esse fœderis et promissorum suorum.

**Caph. VIRTVTVM OPERVM SVORVM ANNVTIABIT
POPOLO SVO.**

Lamed. VT DET ILLIS HEREDITATEM GENTIUM.
Præcipuum caput fœderis, quod cum Abraham pepigit Deus, fuit ut daret posteris ejus Hebræis terram Chanaanæorum, quæ ideo postea dicta est terra promissionis. Explicat igitur quomodo « Memor erit testamenti sui, » dicens : « Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, » id est, memor pacti sui notam faciet populo suo virtutem, hoc est, potentiam et fortitudinem operum suorum, convertendo Jordanem retrorsum, clangore tubarum evertendo muros Hiericho, sistendo solem et lunam ad imperium Josue, lapides de cælo super hostes Hebræorum pliendo, et similia multa mirabilia operando. « Ut det illis hereditatem gentium, » id est, ut daret illis fidelibus suis terram Palestinæ, quam gentiles Chananæi tanquam propriam hereditatem et possessionem obinebant.

Manna Esca- ristia figura.

Præcepta naturalia sunt in divinis libris.

Mem. OPERA MANVVM EJVS VERITAS ET JUDICIUM.

**Nun. FIDELIA OMNIA MANDATA EJVS :
Samech. CONFIRMATA IN SECVLVM SECVLI :
Hath. FACTA IN VERITATE ET ÆQVITATE.**

Ac ne quis injustitiam suspicaretur in eo quod Deus terram Palestinæ abstulit Chananæis, et donavit Judæis, addit : « Opera manuum ejus veritas et judicium, » id est, omnia opera Domini, et in iis hoc particulare opus expulsionis Chanaanæorum, et introductionis Judæorum, facta sunt cum magna fidelitate et justitia. Veritas enim hoc loco, ut etiam alibi passim fidelitatem significat servandi promissa. Quoniam igitur promiserat Deus Abrahæ terram illam se daturum posteris ejus, hoc opus Dei factum est « in veritate; » et quoniam videtur Deus non ante expulit Chananæos, quam « impleta esset mensura peccatorum, » ob quæ expelli mererentur; ideo hoc idem opus factum est « cum justitia, » quæ hoc loco dicitur judicium, quod est justitiæ actus. « Opera ergo manuum ejus veritas et judicium, » id est, fideliter et juste fiunt. Quod autem mererentur puniri Chananæi, et in penam privari terra Palestinæ, probat Propheta : quia non servaverunt præcepta Dei naturalia, quæ sunt omnibus communia et immutabilia, quia continent prima principia justitiæ : nam *Levit.* xviii, prohibet Deus incestum, adulterium, vitium contra naturam, idololatriam, et similia, et addit : « Omnes execrationes istas fecerunt accola terræ, qui fuerunt ante vos, » et polluerunt eam; caveite ergo « ne et vos similiter evomati, cum paria feceritis, sicut evomit gentem quæ fuit ante vos. » Ait igitur : « Fidelia omnia mandata ejus, » id est, omnia præcepta Dei, præsertim naturalia, fidelia sunt, quia neminem decipiunt, cum sint rectissima et justissima, et per hoc ponam adierant prævaricatoribus, et premia observatoribus. Nec solum fidelia sunt, sed etiam immutabilia et indispensable, cum in nullo casu inveniri possint injusta; ideo addit : « Confirmata in seculo sæculi, facta in veritate et æquitate, » id est, stabilita sunt æterna firmitate, quia condita sunt « in veritate, » id est, in rectitudine, « et æquitate, » id est, justitia : nam, ut diximus, rectitudinem et justitiam absolutam continent. Vide S. Thomam in I II, *Quest.* c. art. 8.

**Phé. REDEMPTIONEM MISIT POPOLO SVO.
Tsade. MANDAVIT IN ÆTERNVM TESTAMENTVM SVVM.**

Non desunt etiam ex veteribus, qui hæc referant ad litteram ad liberationem populi de Ægypto : sed videtur omnino Propheta altiore redemptionem intelligere, ut exponunt S. Augustinus et Euthymius; nam de Judæis jam dixerat, datum illis fuisse manna de cælo, et hereditatem gentium; neque ulla erat ratio, cur revertetur

ad antiquiora. Igitur post decantata beneficia Dei erga Patres Testamenti veteris, transit ad beneficium longe excellentius Testamenti novi, quo vera atque æterna redemptio continetur. « Redemptionem, inquit, misit populo suo, » quasi dicit : Post hæc misit redemptionem tam sæpe promissum, et tandem expectatum, de quo prophetauit etiam Zacharias, cum ait *Luce.* i : « Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ. » Redemit autem Christus populum suum de captivitate et servitute peccati, et potestate tenebrarum, pretio sanguinis sui. Et hoc modo vere et proprie « mandavit in æternum testamentum suum, » id est, jussit (hoc enim significat vox hebræa מְצַוֶּה) et statuit ut testamentum, sive pactum esset æternum, de vera et æterna salute, et possessione cœlestis patriæ; nam Testamentum vetus, quo promittebatur terra Palestinæ, non fuisse æternum, experientia docet. Quare et Hieronimus cap. xxxi, ait : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Judæ fœdus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerunt; et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus : sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus : Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. »

**Coph. SANCTVM ET TERRIBILE NOMEN EJVS.
Resch. INITIVM SAPIENTIE TIMOR DOMINI.**

Docet consequenter modum permanendi in testamento Domini, ut assequamur promissiones ejus, ac dicit : « Sanctum et terribile nomen ejus, » id est, is qui mandavit in æternum testamentum suum, sanctus et terribilis est, et ideo odit pollutionem et immunditiam peccati, quia sanctus est, et dicit, *Levit.* xi : « Sancti estote, quia sanctus sum Dominus Deus vester; » et simul punit pollutos et immundos, quia terribilis est, « et horrendum est incidere in manus Dei viventis, » *Hebr.* x; et propterea « initium sapientiæ timor Domini, » id est, illi vere incipiunt sapere, qui timent Dominum, et ex timore illo cavent a peccatis, observant legem, operantur bona, ut paulatim ex timore ad amorem perveniant, et incipiunt odisse malum, non timore pænæ, sed amore justitiæ. Potest etiam hic locus intelligi de timore sancto, quo timeamus offensionem Dei, quia diligimus Deum; qui timor dicitur initium sapientiæ, quia pertinet ad primam, et magis necessariam partem sapientiæ. Sapientia enim perfecta duo requirit, cognitionem et amorem Dei : sed in hæc vita priores partes tribuuntur amori, sive timori sancto filiali. Unde Ecclesiasticus cap. i, ubi dixi : « Initium sapientiæ timor Domini, » addit, « plenitudo sapientiæ est timore Deum; » ut intelligamus timorem Domini sanc-

Sapientia perfecta duo requirit.

tum dici initium, quia est quasi caput, id est, pars prima et potissima, ut dici possit etiam tota sapientia.

Scin. INTELLECTUS BONUS OMNIBUS FACIENTIBUS EUM.

Tau. LAUDATIO EJUS MANET IN SÆCULUM SÆCULI.

Declarat quod dixit, initium sapientiæ esse timorem Domini. Est enim, ac si dicat: « Intelligentia quidem, » quæ pars est sapientiæ, « bona est, » sed facientibus eam, id est, ex timore sancto facientibus, quod scientia docet esse faciendum: alioqui intelligentia sine timore inutilis vel perniciosa est: nam « scienti bonum facere, et non facienti, peccatum est illi, » *Jacob. iv.* Nominè *intellectus*, significatur hoc loco ipsa intelligentia, sive scientia, aut doctrina, ut voces hebraica et græca clarius sonant: pronomen *eum*, cum dicitur, *facientibus eum*, refertur ad *intellectum*, ut refertur Chrysostomus et Augustinus.

PSALMUS CXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Alleluia, reversionis Aggæi et Zachariæ.*

1. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.
2. Potens in terra erit semen ejus: generatio rectorum benedicetur.

3. Gloria et divitiæ in domo ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, et miserator, et justus.

5. Jucundus homo qui miseretur et commodat, disponit sermones suos in judicio:
6. Quia in æternum non commovebitur.

7. In memoria æterna erit justus: ab auditione mala non timebit.

Paratum cor ejus sperare in Domino.

8. Confirmatum est cor ejus: non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.

9. Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

10. Peccator videbit, et irascetur; dentibus

In hebreo habetur *facientibus ea*, nimirum quæ intelliguntur esse facienda. Itaque sensus in idem recidit. Quod autem sequitur: « Laudatio ejus manet in sæculum sæculi, » aliqui referunt ad Deum, ut sensus sit: Laudatio ejus, cujus nomen est sanctum et terribile, semper manebit, ita S. Chrysostomus. Sed videtur melius continuare textum expositio S. Augustini, qui hunc versiculum refert ad illum qui timet Dominum, et qui facit quod intelligit esse faciendum: illius enim premium erit, ut inhabitet in domo Domini omnibus diebus vitæ suæ, et sit unus ex illis, qui laudabunt Deum in sæculum sæculi. Quare *laudatio ejus* est laudatio qua ipse homo, timens Deum, perpetuo laudabit Dominum. Potest etiam satis commode intelligi versiculum de laude, qua ipse timens Deum, et faciens quod intelligit esse faciendum, laudabitur a Deo, ut servus bonus et fidelis, et consequenter laudabitur ab angelis et aliis sanctis, et ejusmodi laus erit æterna, quia, ut dicitur in *Psalm. cxi*: « In memoria æterna erit justus, ab auditione mala non timebit. »

V. s. n. — *Alleluia.*

Aleph. Beatus vir qui timet Dominum,
Beth. In mandatis ejus volet nimis.
Gimel. Potens in terra erit semen ejus:
Daleth. Generatio justorum [*h. rectorum*] benedicetur.

He. Substantia et divitiæ in domo ejus,
Vau. Et justitia ejus perseverans semper.
Zain. Ortum est in tenebris lumen justis [*h. rectis*]:
Heth. Clemens et misericors et justus [*h. pius*].

Teth. Bonus vir clemens et fenerator:
Jod. Dispensabit verba sua in judicio.
Chaph. Quia in æternum [*h. sæculum*] non commovebitur.

Lamed. In memoria sempiterna erit justus.
Mem. Ab auditu malo non timebit:

Nun. Paratum cor ejus confidens in Domino.
Samech. Firmum cor ejus non timebit:

Ain. Donec aspiciat in hostibus suis.

Phe. Dispersit, dedit pauperibus,
Sade. Justitia ejus permanet in æternum.

Coph. Cornu ejus exaltabitur in gloria.

Res. Impius videbit, et irascetur;

suis fremet et tabescet: desiderium peccatorum peribit.

Sim. Dentibus suis fremdet, et tabescet:
Thav. Desiderium impiorum peribit.

Argumentum. — Commemorat præmia pietatis, sicut *Psalmus i* et alii. Ordine alphabetico scriptus hic quoque et quidem ad exemplum proxime progressi.

1. Laudate Jovam.

Beatus vir, qui timet Jovam, præceptis ejus delectatur valde!

2. Potens in terra erit semen ejus, genus rectorum benedicetur.

3. Opes et divitiæ sunt in domo ejus, et justitia ejus stat in æternum.

4. Oritur in tenebris lux probis, misericors et benignus et justus est probus.

5. Beatus vir, qui gratificatur et mutuum dat, res suas juste (et sapienter) dispensat (regit):

6. Nam in æternum non dimovebitur, memoriæ æternæ erit justus.

7. A nuntio malo non timet, firmus est animus ejus, confusus Jovæ.

8. Suffultus (firmatus) corde non timet, dum oculos pascet adversariis suis (devictis).

9. Dispergit (largiter distribuit), dat pauperibus, justitia ejus manet in perpetuum, ideo cornu ejus effert se cum honore.

10. Improbus videt id et mœret, dentibus suis fremdet et tabescit: desiderium improborum evanescit.

NOTE.

Vers. 3. *Justitia*, etc., i. e. nec opibus corrumpitur. Alii *justitiam* dictam volunt pro *justitiæ præmio*: sine ratione sufficienti. — Vers. 4. *Sensus*: Res proborum adverse in secundas convertuntur. — Vers. 7. *Malo*, tristi, puta periculorum. Alius de *fama* intelligit, hoc sensu: Non curat obtractions aut calumnias ullas. — Vers. 10. Aut *videbit, mœret*, etc.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Alleluia, reversionis Aggæi et Zachariæ

Hic *Psalmus* recte conjungitur superiori, quia laudat virum justum, ut ille laudabat Deum, et est alphabeticus, continens viginti duos versiculos incipientes a litteris alphabeti ordine positos. Eundem quoque habet titulum, *alleluia*, apud Hebræos et Græcos; sed apud Latinos, teste Augustino, adduntur hæc verba, *Alleluia, reversionis Aggæi et Zachariæ*. Videtur enim David in spiritu prophetis Aggæum et Zachariam, post expletum tempus captivitatis, rediisse ad populum, eumque admonuisse quanta sit felicitas viri justi et timentis Deum, ut hoc exemplo exhortetur alios ad probitatem, ut non incidant in similem captivitatem.

EXPLICATIO PSALMI.

Aleph. BEATUS VIR, QUI TIMET DOMINUM.

Beth. IN MANDATIS EJUS VOLET NIMIS.

Hæc est propositio quam per totum Psalmum variis argumentis probat, ut suadeat omnibus pietatem: « Beatus, inquit est, quicumque timet Dominum. » Sed quia non quicumque timor facit beatum, addit declarans: « In mandatis ejus volet nimis. » Ubi repetendum est *qui*, ut hic sit sensus: Beatus est vir ille, qui timet Dominum, qui ex eo timore in mandatis ejus libentissime implendis versabitur: nam in mandatis velle nimis, nihil est aliud, nisi mandata valde diligere, et ad mandata multum esse affectum, sive in adimplendis mandatis magnam habere voluntatem. In summa ille dicitur felix, qui et interius timet Deum timore sancto, et exterius promptus est ad implenda mandata, ac per hoc justus et pius est.

Ghmel. POTENS IN TERRA ERIT SEMEN EJUS.

Daleth. GENERATIO RECTORUM BENEDECTUR.

Hæc est prima felicitas hominis timentis Deum, quod nullam prolem consequetur. « Potens, inquit, in terra erit semen ejus, » id est, robusta erit ejus posteritas ob multitudinem filiorum; et rationem reddit, cum addit: « Generatio rectorum benedicetur, » quia videlicet generatio justorum ex divina benedictione fecundissima erit. Benedictio enim in Testamento veteri, ut plurimum ad fecunditatem pertinet. Hæc prima felicitas non erat in viris justis perpetua, sed frequens. Scimus enim Abrahamum longo tempore in matrimonio sine liberis vixisse, ut etiam filium ejus Isaac, et postea non paucos alios. Sed si exponatur Psalmus de fructu honorum operum, ex semine gratiæ cælestis prodeunte, felicitas erit omnino perpetua: nemo enim est vere pius et justus, qui non assidue serat opera bona, ex quibus magnam omnino messem tempore suo collecturus sit.

He. GLORIA ET DIVITIÆ IN DOMO EJUS,

Vau. ET JUSTITIA EJUS MANET IN SÆCULUM SÆCULI.

Secunda felicitas est honorum et opum abundantia, que tamen non inducat ad peccatum, neque justitiam corrumpat. Sepe enim accidit ut honores et divitiæ superbiam gignant, vel carnalibus voluptatibus deserviant, et tum non felicitati, sed calamitati potius deputandæ sunt. At igitur: « Gloria et divitiæ in domo ejus, » id est, non solum multitudine filiorum, sed etiam honoribus et divitiis abundabit justus, et tamen (quod est omnium felicissimum) non corrumpetur animus ejus istis fortunæ bonis, sed « justitia, » et probitas ejus, « perseverabit usque ad

finem. » Hæc etiam felicitas non est perpetua, si agatur de gloria et divitiis temporalibus; sed si de gloria interna, de bonæ conscientie testimonio, et de divitiis fidei, ac de illo questu magno intelligatur, de quo Apostolus I *Timoth.* vi: « Quæstus magnus est pietas cum sufficientia, » id est, pietas sine sollicitudine temporalium, ita ut animus sit contentus iis que habet, perpetua felicitas erit: nam, ut ille dixit, animus dives debet esse, non arca; tunc autem animus dives est, quando alimentis et tegumentis contentus, nihil optat amplius, sed sibi ipse sufficit; quod Apostolus dicit, « pietas cum sufficientia, » et græce significantius ἀρμόνια; quod declaravit idem Apostolus *Philip.* iv, cum ait: « Didici, in quibus sum, sufficiens esse; scio et abundare, et penuriam pati. »

Zain. EXORTUM EST IN TENEBRIS LUMEN RECTIS.

Cheth. MISERICORS, ET MISERATOR, ET JUSTUS.

Tertia felicitas timentium Deum, est lumen prudentiæ et consilii, divinitus affluens in tenebris dubitationum, que passim occurrunt in rebus gerendis, item in discernendis frandibus falsorum fratrum; denique lumen consolationis in omnibus calamitatibus et ærumnis hujus vite. « Exortum est in tenebris lumen rectis, » id est, affulsit rectis hominibus, quales sunt timentes Deum, lumen consilii et consolationis in tenebris dubitationum et tribulationum: quod lumen est ipse Deus, « misericors, et miserator, et justus, » qui misericordiam facit viris misericordibus, quia justum est ut misericordes misericordiam consequantur.

Theth. JUCUNDUS HOMO QUI MISERETUR, ET COMMODAT:

Iod. DISPONET SERMONES SUOS IN JUDICIO:

Caph. QUIA IN ÆTERNUM NON COMMOVEBITUR.

Quarta felicitas est lætitia spiritualis, que residet in corde timentium Deum. Qui enim Deum timent, facile indulgent offensiones miserando fragilitates humanas, facile etiam commodat egentibus, et sic implent Dominicum præceptum, *Luc.* vi: « Dimittite, et dimittimini; date, et dabitur vobis. » Hæc autem bona opera maximam lætitudinem pariunt; sicut et contrario, qui refinent offensiones, vel negant proximo beneficium, semper amaro sunt animo, tum quia conscientia pungit, tum quia cogitant se odio haberi. Illud, *miseretur*, a nonnullis refertur ad eleemosynas que dantur egentibus; sed quia de eleemosyna paulo post fit specialis mentio, cum dicitur: « Dispensit, dedit pauperibus, » ideo malimus cum S. Augustino referre ad indulgentiam offensionum, quod est genus eleemosynæ spiritualis. Quinta felicitas est prudentia in loquendo, prop-

Animus
dives
esse de-
bet, non
arca.

fer quam evitantur incommoda maxima, inimicitia, rixæ, detractiones, et similia. Qui enim timet Deum, « disponit sermones suos in judicio, » id est, dispensabit verba sua cum maturitate judicii, ut neminem ledat, et inde plurima bona lucrabitur. Alii per sermones intelligunt rationes et negotia. Sed quamvis vox hebræa et græca id patiatur, tamen vox latina non patitur, et verisimile est Prophetam varia bona timentium Deum enumerare, non eadem sæpius repetere. De prudentia in negotiis supra jam dixerat; de prudentia in loquendo nihil hactenus dixit. Reddit autem rationem, cur disponet sermones suos in judicio, cum addit: « Quia in æternum non commovebitur, » id est, quia vir est constans in propositis suis, et stabilis, et prævidet prudenter omnia, ut quicquid accidat, eum commovere non possit.

Lamed. IN MEMORIA ÆTERNA ERIT JUSTUS.

Mem. AB AUDITIONE MALA NON TIMEBIT.

Sexta felicitas timentis Deum est, quod vivet semper in hominum memoria, et vivet non per memoriam insignis alicujus flagitii, quomodo vivunt Judas et Cain, Herodes et Pilatus, Annas et Caiphas, sed vivet per memoriam gloriosam; nam laudes ejus enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum; neque solum « in memoria æterna » erit apud mortales, sed etiam nomen ejus scriptum erit in libro vite, quod nunquam delebitur, et eo modo vere ac proprie in memoria æterna erit apud angelos in celo. Et « ab auditione mala non timebit, » id est, non timebit a detractionibus et reprehensionibus hominum impiorum; neque etiam timebit a sententia illa formidolosa judicis æterni, videlicet: « Ille, maledicti, in ignem æternum, » etc., *Matth.* xxv.

Nun. PARATUM COR EJUS SPERARE IN DOMINO.

Samech. CONFIRMATUM EST COR EJUS, NON COMMOVEBITUR.

Hain. DONEC DESPICIAT INIMICOS SUOS.

Septima felicitas timentis Deum, est firma atque stabilis divina protectio, qua fretus nihil unquam malorum timebit. « Paratum cor ejus sperare in Domino, » id est, in omni adversitate, sive periculo imminenti cor ejus paratum habet refugium ad Deum, quia semper est promptum et paratum sperare in Domino, nunquam obliviscitur adjutorium Dei, nunquam diffidit, nunquam hesitat. « Confirmatum est cor ejus » in hac fiducia, ut nullum ei sit periculum, ne ab illa forte deficiat. « Non commovebitur donec despiciat inimicos suos, » id est, nunquam timebit, dum periculum ab inimicis durabit. Multo autem minus timebit, cum eos ut prostratos et devictos despiciat. In hebræo pro non commovebitur, habetur, non timebit; sed idem est sensus; pro despiciat, habetur *viveat*, ex quo sequitur ut despiciat hoc loco non sit proprie contemnere, sed

videre ex altiore loco, ut sit despiciere quasi deorsum inspicere, juxta illud Virgili: « Despicens mare velivolum. » Sed quia respicere inimicos ex alto, contingit illis qui vident inimicos dejectos et prostratos, ac per hoc illos contemnunt, recte potest exponi: « Donec despiciat, » id est, donec contemnat, ut jam devictos et profligatos; quamvis vox illa immediate non contemnere, sed inspicere significet, si cum voce hebraica convenire debeat. Et quoniam, durante hac vita mortali, nunquam cessabunt pericula ab hostibus pietatis, nec videbimus eos omnino prostratos, nisi cum in cælesti sede positi longissime abjectos despiciemus; ideo illud, *donec*, tandiu durabit quamdiu prævens vita durabit.

Phe. DISPERSIT, DEDIT PAUPERIBUS.

Tsade. JUSTITIA EJUS MANET IN SÆCULUM SÆCULI.

CULI.

Coph. CORNU EJUS EXALTABITUR IN GLORIA.

Octava felicitas est gratia bene utendi divitiis; nam ex dono Dei habent amici Dei, ut intelligant quanta sapientia sit per eleemosynas transferre thesauros suos in celum, *Matth.* vi, « ubi nec tinea demolitur, nec fures effodiunt, nec furantur. » « Dispensit, inquit, dedit pauperibus, » id est, iste homo timens Deum, opes suas non abscondit, neque augere studuit, sed sparsit in pauperes, id est, abundanter effudit, sed ea prudentia, ut dederit potius multis parum quam paucis multum, ut multis provideret necessaria, nullis daret superflua. Simile est quod habetur *Isai.* lviii: « Frange esurienti panem tuum; » et I *Cor.* xiii: « Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas. » Nec tamen negamus quin aliquando melius sit multum uni dare, quam multum parum, ut cum virgo pauper tradenda est viro, vel ecclesiæ exedificanda, vel captivus redimendus. Vide S. Thomam in II II, *Quest.* XXXII, art. 10, et S. Gregorium *De Cura Pastoralis*, part. III, admonit. 21. Ex hac liberalitate duo bona lucratus est, unde vere beatus dici potest: primum, si pecunias diminuit, justitiam auxit, « et justitia ejus, » id est, bonum opus ejus « manet in sæculum sæculi, » conservandum apud Deum, ut suo tempore merecedem plenam accipiat; nam « qui miseretur pauperis, feneratur Deo, » inquit Sapiens *Prov.* xxix. Deinde « cornu ejus exaltabitur in gloria, » id est, non solum merecedem habebit in vita futura, sed etiam in hoc sæculo potentia et gloria augebuntur; cornu in Scripturis potentiam et robur significat. Dicitur autem exaltari cornu alicujus, quando ille fit potentior et fortior. « Exaltari autem cornu in gloria, » est hominem fieri non solum potentem, sed etiam gloriosum, quales sunt viri celebres et honorati, quibus alii deferunt et cedunt. Significat igitur hic versiculus per eleemosynas non fieri homines timiores et despectos, sed augeri divitiis potentia et gloria, cujus rei multa sunt exempla in divinis litteris, præ-

Sobolis
benedic-
tio non
erat per-
petua in
veteri
Testa-
mento.